

מערבה מכאן

← שוק יום א' בקשגר, סין,
הגדול בשוקי אסיה
✓ הרשי נחושת בקשגר,
נאות המדבר משמרים
מלאכות מסורתיות

מדבר טקלמקאן הלוהט, גבולה המערבי של סין הקדומה, היה מכשול ואיום בפני כל מי שרצה לנסוע ממנה מערבה. כך הפכו נאות המדבר שבשוליו, אשר סיפקו מים ומקומות להצטיידות, לתחנות הכרחיות בפריצת דרך המשי - שם כללי לנתיבי הסחר שבין מזרח למערב. יותרם יעקבסון יצא למסע בעקבות הסוחרים לאורך נאות בשולי המדבר הנורא הזה

כתב וצילם: יותרם יעקבסון

סיפורו של פורץ הדרך

"דרך המשי" הוא השם המוכר לדרך הסחר בין מזרח אסיה למערב. האם המשי היה המניע האמיתי לפריצת דרכי הסחר הללו?

המקור הסיני הקדום ביותר המתאר את פריצת הדרך ממזרח למערב אינו קשור במשי. הדמות המוכרת הראשונה שידוע כי חצתה את המרחבים ממערב לסיין ותייעדה את מסעה היתה גנרל בכיר בשם ג'אנג צ'יאן. בשנת 138 לפנה"ס בחר קיסר סין האן וו די בגנרל הזה לעמוד בראש משלחת של מאה לוחמים אל נחלתו הלא מוכרת של עם שנקרא יואה-ג'י. בדומה לסיין, גם העם הזה היה נתון למתקפות קשות של נוודים, ולכן היגר מערבה, לאזור בטוח יותר. מטרת מסעו של הגנרל היתה לאתר את המקום שאליו נמלטו בני העם הזה ולכרות עמם ברית נגד האויב המשותף.

במסע מערבה נעו הגנרל וכוחותיו דרך מסדרון חשי ולמרגלות הרי טיאן שאן, המקיפים את מדבר טקלמקאן מצפון. באזורים שזרמו בהם מי הפשרת השלגים נוצרו נאות מדבר פוריים שאפשרו את המסע הזה מבחינת הקיום, אבל המשלחת נפלה לידיהם של נוודים שהרגו בה ושבו את שאריתה. בשל מעמדו זכה ג'אנג צ'יאן לכבוד מצד הנוודים: הם השיאו אותו לאישה מקומית ונולדו לו ממנה בנים. עשר שנים חלפו בטרם הצליח למצוא שעת כושר ולהימלט עם קומץ מאנשיו כדי להשלים את המשימה שהוטלה עליו.

ג'אנג צ'יאן המשיך מערבה, לאורך גבולו הצפוני של מדבר טקלמקאן, ולבסוף חצה את הרי טיאן שאן לכיוון עמק פרגנה, ארצם החדשה של בני יואה-ג'י. שליטם אירח אותו באדיבות, אך סירב לשתף פעולה עם סין. להפך, הוא הסביר לגנרל שהארץ שמצאו פורייה עד כדי כך שאין לעמו כל סיבה לחזור מזרחה אל אזורים צחיחים ומסוכנים יותר. מבלי שישלים את משימתו החל ג'אנג צ'יאן לשוב למולדתו. מאימת הנוודים החליט להקיף את מדבר טקלמקאן מדרום, לאורך נאות המדבר הנמצאים בשולי הרמה הטיבטית. הכעם נפל בשבי הטיבטים, ורק בתום שנה הצליח להימלט מהם. בסופו של דבר הצליח לשוב לסיין עם שני חיילים בלבד.

בשובו לבירה התברר לשמחתו שהקיסר האן וו די עודו בחיים. למרות סירובם של בני יואה-ג'י לכרות ברית עם סין, היו בפיו בשורות משמחות אל הקיסר. הוא סיפר לו על כלי המלחמה האולטימטיבי שמצא בעמק פרגנה נגד הנוודים: הסוסים הגבוהים. סוסים אלה לא היו מוכרים עד אז בסיין, ומאותו היום הם כונו "הסוסים השמימיים". עד אז היו בסיין רק סוסים מונגולים נמוכים, ומשגילו הסינים את הסוסים הגבוהים היה ברור שלמחזיק בהם יש עליונות צבאית מובהקת.

לאור הגילוי הפגינה סין התעניינות הולכת וגוברת בדרך מערבה. בדרך זו, באמצעות שליטה בנאות המדבר, יכלו הסינים לייבא את הסוסים הגבוהים, ובתוך כך גם לייצא סחורות, ובהן גם משי, למערב אסיה ולאירופה.

רוח חמה מלטפת את האדמה החרבה ואותי, ורעד עובר בי כשאני חולף דרך השער המערבי של מצודת ג'יא יו גוואן (Jia yu Guan) במחוז גאנסו (Gansu) שבמערב סין. במשך תקופות ארוכות זה היה הקצה המערבי ביותר של סין, שכן עד לכאן מגיע מסדרון חשי (Hexi) – מעבר טור פוגרפי צר שאורכו כ־1,200 קילומטר העובר בין שולי הרמה הטיבטית מדרום-מערב, שמרכסה זורמים נהרות שוצפים, ובין מדבר גובי (Gobi) הלוהט מצפון-מזרח. מעבר יחיד בין שני חבלי ארץ שאינם ניתנים למעבר. לא לחינם כונה לימים המסדרון "המעבר הגדול ביותר תחת השמים".

מצפון-מערב למצודת ג'יא יו גוואן משתרע מדבר טקלמקאן (Taklamakan) הלוהט שכולו חולות נודדים. פירושו שמו הוא "מי שנכנס לא יוצא". ההיסטוריון הסיני סי-מה צ'יאן, בן המאה ה־1 לפנה"ס, טען שהמדבר שמעבר לסיין הוא שטח שאי אפשר להתמצא בו כלל מכיוון שיש בו רק חול ושמים. "את דרכם של החוצים אותו מתווים עצמות אלה שהלכו שם לפניהם ומשא הגמלים שנשמט, המוליכים אותם אל מותם הם", כתב.

שערי המצודה היו נקודת יציאה יחידה אל המרחבים ממערב לסיין, שבהם שלטו עמים נוודים אשר הטילו את חיתתם על סין במשך מאות שנים. מסופר כי דרך השער המערבי עברו רק הנוסעים הנכונים להרפתקאות ולסכנות, וכי פושעים מורשעים ובעלי תפקידים שסרחו הושלכו ממנו לגלות. רבים מהם הותירו את הג'י-גיהם הכואבים על קירות המנהרה המוליכה אל המדבר. רק המחשבה על מעברם כאן מעוררת צמרמורת.

אבל לימים, במאה ה־2 לפנה"ס, הפכה המצודה לתחנה חשובה בדרך הסחר הגדולה, שקשרה את סין עם מערב אסיה ולימים גם עם אירופה. חרף קשיי הדרך וסכנותיה נעו בה סוחרים רבים ממזרח למערב וממערב למזרח. הם צלחו את המדבריות בקווים הקצרים ביותר בין נאות המדבר, שכן אלה היו הדבר היחיד שאפשר את חציית המדבר. כך התהוותה דרך המסחר שלימים קיבלה את השם "דרך המשי". נראה כי המושג הזה, הרווח בימינו, נטבע רק בסביבות 1877, כשהג'י-אולוג הגרמני פרדיננד פון ריכטהופן שב ממסעותיו במרכז אסיה וסיפר על גילויו. למעשה לא מדובר בדרך אחת אלא בכמה נתיבים, ונראה כי הם לא נפרצו דווקא בגלל המשי (ראו מסגרת משמאל).

משנפתחו דרכי המסחר הן שינו את פניה של אסיה. סחורות החלו מועברות בהן – תבלינים, אריגי משי ונייר, פירות הדר, אטריות, כלי נשק ואבק שריפה. אבל לא רק סחורות חלפו בדרכי המסחר הללו; הועברו בהן גם אמונות ודעות, הלכי רוח וחדשות, ולא אחת גם מטענים גנטיים.

מה שהכתיב את תווי דרכי הסחר היו מקורות מים, וכאלה נמצאו רק למרגלות ההרים שבשולי מדבר טקלמקאן. שני הנתיבים העיקריים היו עיקוף המדבר מזרע, בשולי הרמה הטיבטית, דרך נאות המדבר חוטאן (Khotan) ויארקנד (Yarkand), או עיקופו מצפון, לאורך נאות המדבר שלמרגלות הרי טיאן שאן (Tien Shan). במסע שלי לאורך דרכי הסחר הקדומות נדרשתי גם אני לבחור באחד משני הנתיבים הללו, ובחרתי בצפוני שבהם – דרך נאות המדבר דון הואנג, טורפן וקשגר.

הקצה שמעבר לקצה

יצאתי מג'יא יו גוואן, העיר החדשה והמתועשת הקרויה על שם המצודה הקדומה המרוחקת ממנה קילומטרים ספורים, והמולת העיר נותרה מאחורי. חלפתי גם על פני רוכבי הגמלים שניסו לשדל אותי לסיבוב, ואני ניצב כעת לבדי אל מול מרחבי המדבר שמעליהם קו משונן של שלג. הרחק מאחורי אני יכול להבחין בקצות שני צריחי השערים של המצודה הקדומה. אולי אני רומנטיקן, אבל כשאני כאן, עומד לבד מול הוד הטבע ומרחבי המדבר, אני חש את עוצמתו של הנוף הפתוח ואת אומץ הלב שנדרש מההולכים הקדומים בדרכים שחצו את

המרחבים הלא נודעים.

ממערב לג'יא יו גוואן, בנקודה שבה מדבר טקלמקאן מתחיל להתרחב, מופיע בהדרגה מתוך מעטה האובך נווה המדבר האמי (Hami) – כתם ירק רחב בלב המישור הצחיח, עם עצי צפצפה תמירי צמרת שעליהם רוחשים. מימי קדם נודע הנווה הזה כמקום המניב מלונים משובחים ביותר שהובאו מכאן אל חצר הקיסר, וגם היום הם נחשבים לסמל של יוקרה בכל רחבי סין.

במרחק של כארבע שעות נסיעה מנווה המדבר הזה נמצא דון הואנג (Dun Huang, "אור מנחה"), נווה מדבר עצום שהיה גבולה של סין לאחר שנפתחו תחומי דרכי המסחר מערבה – ואליו מועדות פני. נווה המדבר הזה היה תחנה הכרחית לבוחרים בנתיב הצפוני לחציית טקלמקאן, וכל מי שחפץ להבטיח את דרכו תרם מכספו לשם הקמת פינת פולחן הולמת שבה התפלל טרם צאתו ועם שובו, אם שב. דון הואנג הוא גם המקום האחרון להחליט בו באיזו דרך עוקפים את המדבר – מצפון או מזרע. איש לא העז לחצות את המדבר עצמו. על האימה מפני המדבר החרב אפשר ללמוד מעיון בכתבי העתיקים של ההיסטוריון הסיני פיי ש'יא, המספר כי רק גמלים מבוגרים מכירים את רוח הסופה המדברית. כשזו מתקרבת, רק גמל זקן יודע לטמון מבעוד מועד את ראשו בחול, וכשהוא עושה כן זה סימן לכל האחרים למהר ולעשות כמותו, אחרת ימותו בחנק. היום אין כל הכרח להתגבר על תלאות הדרך. אל דון הואנג, נווה המדבר המבודד, אפשר להגיע בטיסה ישירה מסין ומחוצה לה.

↑ דוכן מזון בקשגר. המאכלים האויגוריים הם לעתים קרובות תערובת של המטבח המסורתי שלהם עם המטבח הסיני. אישה אויגורית לבושה באיקט, אריג שנעשה בשיטה שהתגלגלה מהודו דרך נתיבי הסחר אל מרכז אסיה.

הבודהא מסתתר במערה

סמוך לנווה המדבר דון הואנג נמצאות מערות מוגאו (Mogao), אתר המערות הבודהיסטיות הע"שיר ביותר בעולם. לאורך מצוק הסלע הרך, בזיקה הדוקה לנווה המדבר, נחצבו מהמאה ה־4 עד ה־14 אלפי מערות מגובבות ששימשו מקומות פולחן ומ־נזרים. מקצתן קטנות וצנועות, ומקצתן הוקמו על ידי קיסרים, אצילים וסוחרים עשירים והן מפוארות מאוד. בשל יופיו וייחודו של המקום הוא הוכרז אתר מורשת עולמית של אונסק"ו, ובתור שכזה הוא מוסדר ושמור מאוד.

את הכניסה אליו מתוות סטופות (stupa) – מבנים בודהיסטיים קדושים המזדקרים נוכח קווי הגבעות האופקיים. האוטובוס המקומי שאני נוסע בו מהעיירה אל אתר המערות חולף דרך בית קברות ענקי שכולו תלוליות עפר גדולות ולמרגלותיהן מונחים מדרום בקבוקי מים. נוהג זה תואם את תורת הפנג שווי, שמראשיתה התפתחה כתורת קבורה. על פי תורה זו, את המתים יש לקבור כך שמצפון להם יימצא הר ומדרום להם מקור מים. בהיעדר הר ונהר מקימים תלולית עפר ומסתפקים בהנחת כד או בקבוק מים.

אנו חוצים ערוץ חרב שבמרכזו זורם קילוח דק של מים שגורם לכל המקומיים להביט בו בתימהון. השמים ממעל צלולים, אבל אחד הנוסעים מצביע למרחק, לעבר כתם עננים. "גשם. אני לא זוכר מתי בפעם האחרונה זרמו כאן מים", הוא אומר.

חרף קשיי הדרך והסכנות נעו בהם סוחרים רבים. הם צלחו את המדבר בין נאות המדבר, שכן אלה היו הדבר היחיד שאפשר את חצייתו. כך התהוותה דרך המסחר שלימים קיבלה את השם "דרך המשי"

אני נכנס אל המערות, נמלט מפני השמש הקורחת אל חיק האפלולית הצוננת. מתוך האפלה מתבהרים בהדרגה המוני פרטים ושכיות חמדה של ממש – ציורי קיר, תבליטים ופסלים בשלל צבעים עזים המתארים סצנות מחיי הבודהא וקדושים אחרים. תנאי היובש סייעו לשימור עבודות הסטוקו והפרסקו המרהיבות, שניכר בהן ערב רב של השפעות; הודיות וסיניות אבל גם הלניסטיות, נוצריות ומוסלמיות – עדות לכל מי שעבר כאן בדרך.

בשנת 1900 הגיע לאתר הנטוש נזיר טאוואיסטי בשם ואנג יואן־לו. הוא פרץ מערה קטנה שהיתה חתומה, וגילה בה יותר מ־50 אלף כתבי יד ובהם סוטרות (טקסטים) בודהיסטיות, מסמכים היסטוריים, תעודות מכס, ספרי אמנות, סיפורת, מתיקה, רפואה וכלכלה שנכתבו בסינית, אויגורית, טיבטית, סנסקריט ותורכית, ואפילו דף מתוך ספר תהילים ותעודת מסחר בעברית. בין שאר האוצרות התגלה הספר המודפס הקדום ביותר בעולם – סורת היהלום מהמאה ה־9 לספירה. המסמכים נגנזו במערה על ידי נזיר בודהיסטי במאה ה־11, כנראה כדי להצילם מהשמדה על רקע פוליטי־דת.

בשנת 1907 הגיע למקום החוקר ושוודד העתיקות ההונגרי אאורל שטיין, ושכנע את ואנג לפתוח את המערה ולמכור לו כתבי יד. ואנג, שנזקק נואשות לכסף לשם שיקום האתר, התרצה, ושטיין עזב את המקום כשבאמתחתו עשרת אלפים כתבים וציורי קיר שאותם הסיר מהמערות תמורת סכום

↑ אוטובוס שינה.
היום אפשר לגמוא
את המרחק בין נאות
המדבר ברכבת נוחה
או באוטובוס הנוסע
על אוטוסטרדה
ג סוחר חמורים ומתווך
בשוק של קשגר

שורר משרע הטמפרטורות הגדול ביותר בסין – בין 50 מעלות צלזיוס בקיץ למינוס 40 בחורף – משרע המעורר מיד את השאלה איך חיים פה, ולמה. בסמוך לנווה המדבר נמצא אגם איידינג (Aiding, "אגם הירח" באויגורית), שהוא המקום השני הכי נמוך בעולם (154 מטר מתחת לפני הים). בעבר היה האזור פורה יותר, אולי בשל כמות משקעים גדולה יותר שירדה על ההרים מצפון ואשר פחתה ככל הנראה בשל תהליכי מדבור. עדויות לעברו של המקום מוצאים בערים גדולות שננטשו והפכו לערי רפאים המקיפות את העיירה המודרנית שבנווה. מעל שרידי הערים מתנשאים באופק הרי טיאן שאן, "ההרים השמימיים". כשאני מביט בהם מכאן אני מעז לשער מדוע דבק בהם כינוי זה: מבעד לאובך, הקרחונים המבהיקים נראים כמרחפים. די מדהים לחשוב שבמרחק לא רב מהמדבר צרוב השמש הזה מתנשאות פסגות שגובהן כחמישה קילומטרים וחצי, שנחבאים ביניהן אגמי טורקוז צוננים ושמודרותיהן מכוסים ביער מחטני עבות. טורפן נמצא בתחומי המחוז האוטונומי שינ' ג'יאנג (Xinjiang), הנקראת בפי המקומיים אויגור ריסטן, על שם העם האויגורי (Uyghur) המאכלס את המחוז. זהו עם תורכי במוצאו, שקיבל עליו את האסלאם. אנשיו התפרנסו מסחר בסוסים, בבדים ובאבני ירקן. תווי הפנים שלהם מגוונים: יש מהם בהירים וכהים, יש בעלי עיניים עגולות ויש בעלי עיניים מלוכסנות, מיזוג של כל העמים ששלטו או

זעום יחסית לערכם האמיתי. הציורים נמצאים היום במוזיאון הבריטי בלונדון ובמוזיאון הלאומי בניו דלהי. אחד מכתבי היד, המתוארך לשנת 947, כולל בקשת הגנה מהאלה גואן'יין ומצביע על הלך הרוח של העוברים בדרכי הסחר במדבר: "שידע האזור שפע רב, שהדרכים ממערב למזרח וממזרח למערב תהיינה פתוחות בחופשיות למעבר. שה-טאטרים מהצפון והטיבטים מהדרום יפסיקו את התנכלויותיהם הפוגעות". עוד מקום מעניין שנמצא בסמוך לעיירה המודרנית בדון הואנג הוא אתר החולות המזמרים (Mingsha) שבהם נחבא אגם הירח – שקע ובו אגם טבעי שמקורותיו נביעה ולצדו פגודה פולחנית. במסעותיו מספר מרקו פולו, בן המאה ה-13, כי החולות במקום "מרננים", ואכן החולות משמיעים קולות רחש עזים כשהרוח מעיפה אותם. אני משלם דמי כניסה, מתחלחל מכמות התיירים וממידת המסחור של המקום, נודף על ידי רוכבי גמלים ומוכרי שתייה, ולבסוף בוחר לצאת לגלות מרצון – אל עומק הדיונות שמעברן האחר לא נראית נפש חיה. החול לוחט תחת סנדלי והשמש קופחת. כמה קל למות כאן.

המקום השני הכי נמוך בעולם

תחנתם הבאה של ההולכים בדרך הנמשכת למרגלות הרי טיאן שאן היא נווה המדבר טורפן (Turpan), המחזיק בשיא מפוקפק: זה המקום שבו

סחורות מיד ליד

בניגוד לתיאור הרומנטי המקובל, הסוחרים לא גמאו את כל 8,000 הקילומטרים המפרידים בין סין לרומא, אלא אם כן ביקשו לפתוח בעצמם נתיבי סחר או לבחור סחורות בקפידה. בדרך כלל הועברו הסחורות מיד ליד, שכן כמעט לא היו סוחרים שנוכחו לעזוב את ביתם לתקופות כה ממושכות. מלבד זאת, כל סוחר החזיק בדרך כלל בעלי חיים שהתאימו לאזור גיאוגרפי מסוים. הגמלים הודדבשתיים התאימו ביותר לצליחת המדבריות אך לא יכלו לחצות רכסי הרים סלעיים ותלולים. שם היו נחוצות פרדות, שלא יכלו בשום אופן להתמודד עם קשיי המדבר. הסוחרים נהגו אפוא לעבור קטעים מהדרך, גם אם ארוכים, להעביר את הסחורה למוביל הבא וכך הלאה. ההעברה בין ידיים רבות תרמה כמובן להתייקרות הסחורות במערב, שכן כל סוחר שמכר את מרכולתו לסוחר הבא עשה זאת תמורת שלשול רווח נאה לכיסו.

מעל לתעלות ותחת עצים, ושם מעבירים את הזמן – בקריאת קוראן, באכילת אבטיחים ובשחמט. את הענבים בוצרים ותולים על ווי עץ המותקנים בתוך מבני לבנים אווריריים שנועדו במיוחד לצורך זה. בתוך ימים ספורים הם הופכים לצימוקים.

בסוף המדבר

1,300 קילומטר מפרידים בין טורפן לנווה המ־דבר הגדול קשגר (Kashgar), ולאורכם יושבים עוד כמה נאות מדבר גדולים, כגון ינגיסאר (Yengisar), קוצ'ה (Kuqa) ואקסו (Aksu), שאפשרו גם הם חניית ממושכות לצורך התרעננות וצבירת כוחות להמשך הדרך. כל נאות המדבר הללו אינם נאות קלאסיים. אין בהם נביעות, אלא מי נהרות שמקורם בשלגי ההרים הזורמים אל המדבר המישורי ומפריים חלקות קרקע בטרם הם נספגים במלחות ענק. בעת המודרנית נסללה אוטוסטרדה על התווי הקדום, ומאז שנת 1999 שועטת בו גם רכבת שגומאת את המרחק בשלושים שעות לערך. לפי עדויות של נוסעים בדרך מראשית המאה שעברה, קטע זה של המסע ארך 65 יום. הסוחרים נהגו אז לצאת בחודש מרס ולחזור באוקטובר, ובתמורה למכירת הסחורות לסוחר הבא (ראו מסגרת למעלה) זכו במשכורת שנתית לכלכלת משפחה שלמה.

המקום שבו נפגשים שני הנתיבים המקיפים את מדבר טקלמקאן שוכן בקצהו המערבי. כאן, למרגלות רכסי ענק שגובהם עולה על 7,500 מטר, שוכן נווה המדבר קשגר, הניזון ממי תעלות המטות נהרות שוצפים שזורמים מרמת פמיר (Pamir) ונ־בלעים במלחות ענק במדבר החולי. כאן גם שבות

חלפו במרחב. עם השתלטותם על האזור במאה ה־12 נטלו לעצמם את שמו של עם קדום שישב במרחב, כדי לתת תוקף לאחיזתם בקרקע.

מכיוון שדתם של האויגורים היא אסלאם סוני, רואים בטורפן מסגדים רבים, והיפה שבהם נמצא בקצה המערבי של העיירה. זהו מסגד טיט מרשים שבו אסטלת אבן מעוטרת בדרקונים, ברכת קיסר צ'ין לסיום הבנייה. בסמוך למסגד מתנשא מגדל הזיכרון אמין מינאר (Emin Minare), דוגמה מוב־הקת לאדריכלות אפגנית קדומה. את המגדל הקים בנו של השליט אמין חוג'ה לזכרו של אביו, שכרת ברית עם סין במאה ה־18 וכבש למענה את האזור. את העיר העתיקה של טורפן ואת סביבותיה חובקים שפע של ירק וכרמי גפנים שמענביהם מייצרים בעיקר צימוקים. אבל גידולי החקלאות לא היו מתאפשרים כאן בלי התערבות האדם בנוף: כדי לאפשר את החיים במקום חפרו בני המקום מאות נקבות כדי שהמים המחלחלים במורדות הרי טיאן שאן ייאספו אליהן ויעברו מתחת לקרקע אל פני השטח באזור נווה המדבר המלאכותי. אורכן הכולל הוא יותר מ־2,500 קילומטר. מדובר בשיטת חקלאות פרסית קדומה, המוכרת גם מהערה שלנו בעין עברונה. אצלנו השיטה מכונה "פוגא־רות", ואילו כאן מכנים את הנקבות והתעלות קרז (Kerez). החללים התת־קרקעיים הצוננים מעניקים מפלט הכרחי לתושבי המקום בימות הקיץ החמים. את השעות החמות הם עושים בנקבות, ורק בשעות אחר הצהריים יוצאים מהן החוצה.

על פני השטח המים זורמים בתעלות אל החל־קות החקלאיות. בנקודות רבות מציבים מיטות עץ

משנפתחו דרכי
המסחר הן שינו
את פניה של
אסיה. סחורות
החלו לעבור
בהן, אבל לא
רק: הועברו
בהן גם אמונות
ודעות, הלכי רוח
וחדשות, ולא
אחת גם מטענים
גנטיים

↑ מי הקרחונים של הרי הטיאן שאן זורמים בנהרות שוצפים אל המדבר ומתאדים שם. בדרכם הם יוצרים אגמים ציוריים
 ↓ אמין מינאר בנווה המדבר טורפן, מגדל המחקה אדריכלות אפגנית קדומה

בשוקי קשגר אפשר למצוא עשרות גברים היר שבים תחת סוכות גפנים ומשחקים להנאתם בש"חמט, אופים המציעים למכירה את הלחם הבוכרי המפורסם, מרקעי נחושת ונשים הלבושות בגדי איקט (Ikat), שיטת אריגה ייחודית מהודו הקדומה שהתגלגלה למרכז אסיה – עדות חיה להשפעות שהגיעו מעבר להרי טיאן שאן. האותנטיות של שוק יום א', הנחשב לגדול ביותר באסיה, נפגמה גם היא מפני שדוכניו הארעיים הוחלפו בחלקם הגדול במבנה מתכת עצום וכעור, אך אופיו של השוק ושלל הסחורות המוצגות בו נשארו כשהיו.

בשוק הבהמות עדיין מוצעים למכירה כבשים וסוסים וגם חמורים גבוהים וחזקים שקשגר מפורסמת בהם. את הבהמות היקרות יותר מוכרים בעזרת מתווך המקבל עמלה. גם שאר חלקי השוק מחולקים לאגפים שונים – מזון, הלבשה, שטיחים, כלי בית ועוד. בדוכנים, המשתרעים על פני שטח עצום, משוחחים ביניהם ורכלים המגיעים מכל הסביבה וממדינות שכנות: קירגיזסטן, קזחסטן, אוזבקיסטן, פקיסטן ועוד.

היום רוב הסחורות מגיעות במשאיות ענק, אך המקומיים עודם נקבצים לשוק בעגלות רתומות לחמורים. "פוש, פוש", הצדה, הצדה באויגורית, נשמעות הקריאות מכל עבר כשבעלי העגלות ונושאי התוצרת מפלסים דרכם בהמון. המולת השוק נמהלת בדמיוני לבליל של מראות ושיחות ואמונות, ערבוב שפות וסמלים שנמזגים בסופו של דבר אל קלחת אחת עשירה ומרתקת המספרת, לכל מי שרוצה להאזין, את סיפורן של דרכי הסחר הקדומות באסיה. ☉

הדרכים ומסתעפות: נתיב דרומי חוצה את שוליה המערביים של רמת טיבט ואת רכס הרי קראקורם (Karakoram) לעבר עמק קשמיר והודו; נתיב מרכזי זי חוצה את רמת פמיר דרך אגם קראגול (Karagöl) ועיר הרפאים הקדומה טשקורגן (Tashkurgan) לעבר מסופוטמיה. לאורכו סלולה דרך הקראקורם, הקושרת בין סין לפקיסטן ונחשבת לדרך הגבוהה ביותר בעולם; הנתיב הצפוני יוצא מקשגר וחוצה את רכס טיאן שאן לכיוון עמק פרגנה (Fergana) באוזבקיסטן ובמרכז אסיה.

הבתים הישנים של קשגר בנויים בסגנון איראני ואפגני קדום. לא בכדי חלקים גדולים מהסרט האפגני "רודף העיפונים" צולמו כאן, בעיר העתיקה. קשגר היא מעוז האויגורים, אבל בשנים האחרונות הרסו הסינים חלקים גדולים ממנה בשם הסניטציה והקדמה, והם מחוללים גם שינוי דמוגרפי באמצעות יישוב בני האן בעיר.

במרכז העיר שוכן מסגד איד קא (Id Kah), שבחצרו, כמו בסמטאות העתיקות, נדמה כאילו הזמן עצר מלכת. בשולי העיר שוכן המאוזולוי אום של אפאק חוג'ה, שליט האזור במאה ה-17, המצופה כולו קרמיקה מזוגגת כמיטב המסורת המרכז אסייתית. המאוזולויאום טובל בעצי צפצפה המושקים ברשת תעלות המים. לעתים נדמה לי כי הצפצפות, על עליהן הכסופים, הן שמתוות את הדרכים במרחבים העצומים הללו, שכן הן גדלות בכל מקום. לא זו בלבד שהן מעניקות צל ושוברות את אפרוריות הנוף, אלא הן משמשות חומר בערה חשוב וחומר גלם לבניית עמודי תמך לבתים, לקירוי הגגות ולהתקנת רהיטים.

יותם יעקבסון – מורה דרך בארץ ולאורך נתיבי הסחר הקדומים באסיה, במערב סין. מלמד ומרצה במוסדות שונים, כותב ומצלם
 Yotam.jac@gmail.com